

THE BANATIANS ON THE EVE OF THE GREAT UNION

The year 1918 is significant in the history of many European states, not only because it was the end of a great conflagration, but also because they have acquired the status that most of them have today. The disolution of three empires left behind them many people who have seen the new state entities as more suitable forms to fulfill their destinies. Not all of these countries have resisted until today, and some of the unresolved ethnical and religious issues of that time have continued until our days but, mostly, the map of Europe remained in the lines then drawn. In this paper we will present the troubled period at the end of the world conflagration in a region characterized by ethnic and religious interference and through a special geographical and administrative status: Banat. Aspiration of each ethnic group to self-determination and the establishment of a national state led to conflicts, a rapid succession of events that revolves on military and socio-economic terms, respectively high-level negotiations have made them even more chaotic. Our intention is to briefly present the events concerning Banat during the period 1918-1919, from the end of the war until the takeover of the region by the Romanian administration.

Keywords: *history of nationalism, First World War, Banat, ethnics groups, the Union's decision.*

Anul 1918 este un an semnificativ în istoria multor state europene, nu doar pentru că a fost finalul unei mari conflagrații, ci mai ales pentru că atunci au dobândit statutul pe care cele mai multe îl au și astăzi. Trei imperii lasă în urma lor mai multe popoare care au văzut în noile entități forme mai potrivite pentru a-și împlini destinele. Nu toate acestea au rezistat până în prezent, iar o parte dintre problemele etnico-religioase nu și-au găsit soluția nici astăzi, dar, în mare parte, harta Europei a rămas în liniile trasate atunci. În această lucrare vom prezenta perioada tulbură de la sfârșitul conflagrației mondiale într-o zonă caracterizată prin amestec etnic și religios și printr-un statut geografic și administrativ aparte: Banatul. Aspirația fiecărui grup etnic la autodeterminare și la constituirea unui stat național a dus la situații conflictuale, la o succesiune rapidă de evenimente pe care evoluțiile pe plan militar și socio-economic, respectiv negocierile la nivel înalt le-au făcut și mai haotice. În lucrarea de față vom prezenta pe scurt evenimentele

---

* Doctorand, Universitatea de Vest din Timișoara.

legate de Banat, desfășurate în perioada 1918-1919, de la încheierea războiului până la preluarea regiunii de către administrația românească. Ne vom sprijini demersul în principal pe lucrările scrise de Radu Păiușan, Ioan Munteanu, Vasile Dudaș și alții, respectiv articolele apărute în *Istoria Banatului* (coord. Victor Neumann), încercând să surprindem sintetic și cronologic ce s-a întâmplat în regiune pe parcursul unei perioade de un an, atât de scurtă și atât de încărcată.

Banatul în anii războiului

La începutul secolului al XX-lea Banatul era o provincie bogată cu o populație diversificată etnic. Recensământul din 1910 arăta următoarea situație demografică: români (37,5%), germani (24,5%), sârbi (18%), maghiari (14%), slovaci (1,4%), evrei (1,3%) și mai multe alte etnii sub 1%. Maghiarii și germanii dominau în mediul urban, în timp ce românii și sârbii erau majoritari în mediul rural, ocupațiile de bază fiind legate de agricultură. Politica statului, susținută de Budapesta, încuraja maghiarizarea, fapt vizibil mai ales în legislația aferentă învățământului și administrației. Ascensiunea socială depindea de adoptarea limbii maghiare și renunțarea la propria identitate, cel puțin în spațiul public. Naționalismul maghiar a fost agresiv față de ceilalți locuitori din estul imperiului, iar războiul nu a schimbat atitudinea, chiar și în condițiile în care înfrângerea era iminentă. Chiar dacă existaseră opinii care susțineau federalizarea sau o atitudine mai deschisă și mai democratică față de diversele grupuri etno-lingvistice ale imperiului, partea maghiară le-a respins, idealul ei fiind o Ungarie mare, uniformizată etnic. Din această cauză, la sfârșitul războiului, când autoritățile maghiare au făcut propuneri de reformare a statului, au fost respinse variantele care presupuneau rămânerea celorlalte popoare ale imperiului alături de Ungaria sau în cadrul statului maghiar. Pe de altă parte, dreptul națiunilor la autodeterminare încuraja diversele grupuri etnice să își vadă viitorul în granițele unui stat național, mai ales dacă acesta era unul învecinat. Acestea erau aspirațiile românilor, dar și ale sârbilor.

Tinerii bănățeni fuseseră înrolați în regimentele austro-ungare încă de la începutul războiului. Autoritățile erau neîncredătoare în loialitatea trupelor formate majoritar din soldați români sau slavi, astfel încât acestea au participat la lupte pe diferite fronturi în alte zone decât cele natale. Au existat dezertări și încercări de a evita încorporarea și în primii doi ani de război, ai neutralității României, dar acestea s-au intensificat mai ales după 1916. Autoritățile trebuiau să aibă în vedere noul front deschis cu România pentru a preîntâmpina defectiunile. Neîncrederea în unitățile militare românești a dus la relocarea lor: Regimentul 64 de la Orăștie la Viena, regimentul 43 de la Caransebeș la Icin, regimentul 52 de la Cluj la Praga, cel de la Sibiu la Brno¹. De altfel, încă din 1914 se constituise „Legiunea ardeleană” care reușise în câteva luni să recruteze cca. 30000 de voluntari care să lupte în sprijinul Antantei². În același timp, cei rămași acasă au trebuit să susțină

---

¹ Dudaș, 1996: 68.

² Dudaș, 1996: 67

material desfășurarea ostilităților. Cote de produse, rechiziționări de animale, impozite tot mai mari au dus la o situație economico-socială tot mai grea. Prelungirea războiului a avut drept consecință înrăutățirea situației, iar abuzurile autorităților locale generau o nemulțumire crescândă. Multe conflicte violente au avut loc în sate din cauza lipsurilor crunte, dar primeau o conotație politică și din cauza apartenenței etnice diferite a populației față de reprezentanții administrației. Fruntașii satelor au fost de multe ori întemnițați, fiind acuzați de propagandă românească³. Soldații întorși de pe front, mai ales de pe frontul rusesc unde izbucnise revoluția, și-au găsit familiile într-o situație disperată, astfel încât au avut loc mai multe revolte împotriva autorităților. Un astfel de incident s-a petrecut în satul Cărbunari:

„În ultimele zile ale lunii octombrie 1918 soldații reîntorși de pe front și-au vărsat amarul asupra celor cari le-au asuprit familiile și s-au îmbogățit din sudoarea celor mulți și săraci. Jandarmii unguri din Sasca Montană sînt dezarmați și înlocuiți cu gardiști români, iar notarul care locuia în Sasca Montană alungat din comună. Magazia de alimente a societății Reșița a fost spartă și alimentele împărțite locuitorilor săraci”⁴.

Au fost împărțite alimentele adunate în depozite (Berini, Topolovățul Mare, Șemlacul Mare, Checea etc), dar s-a ajuns și la distrugerea unor documente din arhivele localităților. Autoritățile au reacționat dur, printre cei revoltați⁵ aflându-se câțiva morți și o mulțime de arestați. În anul 1918 și în centrele industriale urbane au avut loc mișcări de protest, pe lângă revendicările sociale, pacea fiind principala doleanță. Iar evenimentele politice și militare se succedau cu o viteză amețitoare.

Anul 1918 în date

În rândurile următoare vom prezenta doar câteva dintre evenimentele mai apropiate de zona est-centrală a Europei, fiind evident că fiecare acțiune și poziție a combatanților din acea perioadă influența întreaga situație. Perioada îndelungată de război a agravat și a acutizat probleme asupra cărora existaseră deja diferite puncte de vedere. Una dintre acestea era reorganizarea statelor. În fiecare dintre cele trei imperii, cel austro-ungar, cel rus și cel otoman, grupurile etno-lingvistice doreau din ce în ce mai mult constituirea unor state naționale, autonomia sau federalizarea nemaifiind agreate. În întâmpinarea acestor așteptări părea să vină discursul lui Woodrow Wilson adresat Congresului american în 8 ianuarie 1918.

Acesta prezenta un program în 14 puncte printre care erau și cele care prevedeau eliberarea unor țări aflate sub dominația Puterilor Centrale, acordarea unei autonomii mai largi naționalităților din Imperiul otoman, crearea unei asociații generale de națiuni „în scopul de a da garanții mutuale de independență politică și de

---

³ Munteanu, 1994: 208-209.

⁴ Munteanu, 1992: 354.

⁵ Munteanu, 1994: 214.

integritate teritorială statelor mari, ca și celor mici”⁶. La acest document au făcut referire numeroși lideri români, printre care și Miron Cristea, episcopul Caransebeșului, care, într-o circulară din 7 noiembrie 1918 adresată clerului din eparhie, spunea:

„Războiul de acum și duhul creștinesc cuprins în soliile marelui prezident al Statelor Unite din America, Wilson, a provocat o epocală binefacere și în viața poporului român din Transilvania și Ungaria. Astăzi toată lumea recunoaște fiecărui popor dreptul de a decide asupra sa. În consecință a acestui principiu fundamental pentru viitoarea dezvoltare a poporului român, Comitetul Partidului Național Român, ales de marea conferință națională, este recunoscut dinaintea tuturor factorilor competenți de conducătorul și reprezentatul neamului nostru”⁷.

Mai târziu, în 28 martie la Roma, Congresul naționalităților stipula câteva principii de bază: fiecare popor își proclamă dreptul de a-și constitui statul național unitar sau de a-l desăvârși pentru a putea realiza deplina independență politică și economică și recunoaște în monarhia austro-ungară instrumentul dominației germane și obstacolul fundamental în realizarea aspirațiilor sale și ale drepturilor sale, Congresul recunoaște în consecință necesitatea unei lupte comune contra opresorilor comuni până când fiecare dintre aceste popoare va obține eliberarea sa totală, unitatea sa națională completă și libertatea politică⁸. Aceste repetate declarații legate de aspectul viitoarelor state europene arătau așteptările din societate și direcția spre care se îndreptau popoarele combatante. În a doua parte a anului 1918 succesiunea evenimentelor părea să ducă la acest tip de rezolvare a problemelor teritoriale, sociale și politice. În această situație Antanta a încheiat cu celelalte state combatante din gruparea Puterilor centrale armistițiu și a proclamat astfel apariția unor noi state naționale. Bulgaria a semnat armistițiul în 29 septembrie, Turcia o va urma în 17 octombrie. În 2 noiembrie guvernul condus de Mihaly Karolyi a proclamat independența Ungariei, iar în 3 noiembrie Austro-Ungaria a semnat și ea armistițiul. Germania va urma în 11 noiembrie. În 28 octombrie Comitetul Național Cehoslovac a proclamat independența, iar a doua zi Consiliul Național Slovac a adoptat o declarație prin care se desprindea de Imperiul Austro-Ungar și se unea cu Cehia într-un nou stat, Cehoslovacia. Tot în 29 octombrie Consiliul Național Iugoslav proclamă statul național independent al sârbilor, croaților și slovenilor, care la 1 decembrie devine oficial Regatul sârbilor, croaților și slovenilor. În 27 martie Basarabia declarase unirea cu România, urmată în 15 noiembrie de Bucovina. În Transilvania și Banat mișcarea națională românească constituise și ea Comitetul Național Român ale cărui acțiuni s-au finalizat cu Marea Adunare de la Alba Iulia. Însă, în ciuda entuziasmului popular, problemele politice, militare și teritoriale erau numeroase, negocierile prelungindu-se câțiva ani. Conferința de Pace de la Paris a pus diferitele state din estul Europei în situația de a-și argumenta pretențiile, iar marile puteri au jucat diverse roluri, de la cel de mediator la cel de jucător interesat de victoria protejatului lor.

---

⁶ Zamfir, Banciu, 1995: 351.

⁷ Muntean, 1992: 99.

⁸ Zamfir, Banciu, 1995: 342.

Mai multe etnii – mai multe opțiuni

Componența multiethnică a Banatului și mozaicul de populații pe întreg teritoriul său au făcut ca disputa în jurul acestei regiuni să fie aprinsă. Principiul autodeterminării națiunilor nu era funcțional, iar părțile interesate au încercat să găsească argumente statistice, istorice, economice, culturale și, nu în ultimul rând, să influențeze decizia finală prin forța armată. Interesul pentru această regiune era foarte mare în cazul tuturor statelor vecine: România, Ungaria, Serbia. Prim-ministrul Serbiei, Nikola Pašić, însărcinase încă din septembrie 1914 diplomații săi să susțină pretențiile sârbești asupra Banatului și Timișoarei, iar, în urma victoriilor din toamna aceluiași an asupra armatei austro-ungare, în Declarația de la Niș din decembrie 1914 Serbia arătase că obiectivele participării la război erau eliberarea sârbilor, croaților și slovenilor și unirea lor într-un singur stat⁹. Mai mult, savantul Jovan Cvijić înaintase reprezentantului Rusiei niște hărți cu frontierele viitorului stat iugoslav, iar granița cu România era trasată de-a lungul Tisei, apoi pe Mureș până la Lipova de unde cobora spre Orșova.¹⁰

Pe de altă parte România purta propriile ei negocieri pentru intrarea în război. Delegatul său, într-un memoriu adresat reprezentantului rus, prezenta o hartă în care Bucovina, Transilvania și întregul Banat ar fi făcut parte din viitorul stat român. Mai târziu, în 8 octombrie 1918, prim-ministrul sârb Nikola Pašić spunea clar că Serbia trebuia să primească vestul Banatului pentru a oferi protecție Belgradului și pentru că acolo trăia o numeroasă populație sârbească¹¹. Acordul secret de la București din 1916 dintre Antanta și România promitea celei din urmă graniță pe Tisa și Dunăre, cu angajamentul de a nu ridica amplasamente militare aproape de Belgrad¹². Și Serbia, și România și-au susținut pozițiile mai târziu atât prin mijloace diplomatice, cât și prin amenințări cu confruntări armate. Participarea României la război alături de Antantă, deci de aceeași parte cu vecinii sârbi, a lăsat în umbră problema teritorială, aceasta revenind în discuție la finalul războiului. Armistițiul cerut de România în primăvara lui 1918 și încheierea Păcii de la București din 7 mai au fost reproșate țării noastre la Conferința de Pace de la Paris.

Al treilea stat interesat de Banat, Ungaria, trecea prin momente agitate. La Budapesta se afla la putere guvernul condus de Mihaly Karoly care declară la 30 octombrie independența Ungariei și solicita armistițiul în nume propriu. La 13 noiembrie 1918 se încheia la Belgrad *Convenția militară de armistițiu*, semnată în numele Antantei de voievodul Živojin Mišić și generalul francez Henrys, iar în numele Ungariei de ministrul de război Bela Linder¹³, armata sârbă primind mandatul de a intra în Banat pentru a restabili ordinea.

Pe acest fond incert și agitat, în 31 octombrie 1918 dr. Otto Roth proclamă Republica Bănățeană care trebuia să fie o regiune autonomă în cadrul Ungariei. Membri ai Partidului Social Democrat ajuns la putere în Ungaria, Otto Roth

⁹ Bjelica, 2015: 557.

¹⁰ Bjelica, 2015: 557.

¹¹ Lazăr, 2009: 71

¹² Bjelica, 2015: 558.

¹³ Njegovan, Milin, 2015: 510.

împreună cu dr Koloman Jakobi s-au întâlnit în prealabil cu Körossy György, cel care proclamase în 28 octombrie dezlipirea Ungariei de Austria, și cu locotenent-colonelul Albert Bartha, șeful Statului Major al Comandamentului Militar local, și au considerat că aceasta este soluția potrivită pentru regiune. Trebuia constituit Consiliul Național Maghiar, iar apoi, după modelul budapestan, un „Sfat al poporului” care să preia puterea. Acesta va lua naștere în seara aceleiași zile, Otto Roth fiind desemnat comisar civil, iar generalul Bartha comisar militar. La adunarea ofițerilor de la Cazinoul armatei unde Otto Roth a proclamat noua entitate, căpitanul Aurel Cosma, președintele organizației comitatense a Partidului Național Român, a intervenit, arătând că aspirațiile românilor erau altele și a cerut tuturor ofițerilor români prezenți să îl urmeze¹⁴.

Astfel, în aceeași seară s-a constituit Consiliul Militar Național Român format din căpitanul Aurel Cosma, locotenent colonelul Sebastian Brândușa, căpitan dr. Lucian Georgevici, locotenent colonel Miron Șerb, căpitan dr. Ioan Popovici, căpitan dr. Sever Barbura, dr. Titu Mălai, locotenent dr. Iustin Nemeth, locotenent colonel Iosif Mustețiu, maiorul Murariu.¹⁵ Tot în 31 octombrie se constituie și Consiliul Național Sârb care îl va avea în frunte ca președinte onorific pe episcopul Gheorghe Letić, președinte executiv fiind generalul Svetozar Davidov, vicepreședinte Mladen Pilić și secretar Giura Terzin. Consiliul Național Șvăbesc s-a constituit în 3 noiembrie¹⁶.

Toate grupurile etnice vor înființa în toate localitățile consilii naționale, respectiv gărzii militare care să asigure paza și ordinea. La sfârșitul lui noiembrie românii organizau alegeri pentru desemnarea delegaților pentru Marea Adunare de la Alba Iulia, ceea ce făceau și sârbii mai la sud. În 3 noiembrie Consiliul Național Sârbesc s-a întrunit la Novi Sad, președinte fiind Jaša Tomić, în aceeași zi constituindu-se și garda națională sârbească. Cu această ocazie s-a făcut publică o proclamație în care se anunța unirea Voievodinei cu Serbia¹⁷, decizie ce urma a fi hotărâtă la Adunarea națională de la Novi Sad convocată pentru 25 noiembrie.

În vederea participării au fost organizate alegeri ale delegaților în toate localitățile din regiune. La acea adunare la care au participat 757 de delegați, s-a decis unirea Banatului, Bacicăi și Baraniei cu Serbia¹⁸. 378 de delegați proveneau din Banat, dintre care 69 erau din localități care astăzi fac parte din Banatul românesc¹⁹. Câteva zile mai târziu, la Alba Iulia, cei 1228 de delegați, dintre care 321 erau bănățeni, au hotărât unirea Banatului și a Transilvaniei cu România.

Evoluția militară și politică europeană făcea lucrurile și mai nesigure. Astfel, armistițiul semnat de Antantă cu Ungaria a determinat armata sârbă să înainteze rapid spre Dunăre. În 8 noiembrie s-au instalat în localitatea Biserica Albă, apoi în

---

¹⁴ Păiușan, 1993: 107.

¹⁵ Păiușan, 1993: 106.

¹⁶ Dudaș, 2015: 536

¹⁷ Njegovan, Milin, 2015: 512.

¹⁸ Njegovan, Milin, 2015: 518-519.

¹⁹ Njegovan, Milin, 2015: 519.

Lugoj și Timișoara, în 15 noiembrie, iar până la 20 noiembrie ajungeau să ocupe întreaga regiune, până la Mureș²⁰. Autoritățile sârbe doreau ca prin ocuparea militară a Banatului să determine la negocierile de pace recunoașterea faptului împlinit. Inițial populația i-a întâmpinat cu bucurie ca pe reprezentanți ai Antantei care trebuiau să asigure menținerea ordinii în condițiile demobilizării armatei maghiare și a disoluției autorităților austro-ungare. Armata sârbă preluase la început doar administrarea militară, autoritățile maghiare răspunzând de partea civilă. Comandanții militari aveau însă și sarcini legate de interesele sârbești, astfel că, pentru a zădărnici activitatea românească în favoarea unirii cu România, li s-au pus piedici delegaților români pentru adunarea de la Alba Iulia, iar unii fruntași au fost chiar întemnițați și deportați în zone îndepărtate, dincolo de Belgrad²¹. Au existat și alte abuzuri, confiscări de bunuri și acte de violență, astfel încât sosirea în decembrie la Timișoara a unor divizii franceze conduse de generalul Gambetta a fost întâmpinată cu simpatie. Situația raporturilor dintre români și sârbi devenea tot mai tensionată și, pentru a preîntâmpina escaladarea conflictului, a fost trimis în regiune generalul Berthelot, pentru a obține informații din teren. Acesta a efectuat un tur al Banatului, întâlnindu-se cu reprezentanții tuturor grupurilor etnice. O consecință a acestei vizite a fost decizia de a înlocui trupele sârbești cu cele franceze:

„nu am ezitat, pentru a evita să sacrificăm drepturile etnografice ale românilor, să determinăm retragerea trupelor sârbești, care în decursul operațiunilor au ocupat Banatul și să le înlocuim în partea centrală cu trupele generalului Henrys, cu aceeași rezervă a hotărârilor finale ale conferinței” spunea Georges Clemenceau²².

Armata franceză condusă de generalul Leon Farret a instalat în ianuarie 1919 în estul regiunii, în Lugoj și Caransebeș, partea de vest fiind în continuare ocupată de armata sârbă. În 19 februarie 1919 sosiseră la Timișoara reprezentanții trimiși de Consiliul Suprem al Conferinței de Pace de la Paris, Goedwin și Davison, care s-au întâlnit cu reprezentanții etniilor bănățene. În raportul lor se arată că militarii sârbi au pătruns în Banat fără mandat și fără să anunțe Comandamentul Suprem al Forțelor Aliate. Prezența lor generează multă ostilitate, mai ales din cauza comportamentului abuziv²³.

O zi mai târziu armata sârbă preia și administrația civilă, desființează Sfatul Poporului, prefect al comitatului Timiș, în numele guvernului de la Belgrad, este numit dr. Martin Filipon, primăria Timișoarei este preluată de Reinhold Heegen, iar Mihai Jovanović preia comanda poliției²⁴. Otto Roth se refugiază la Lugoj unde susține o poziție promaghiară pe lângă generalul francez Leon Farret, simpatizant al maghiarilor și care permitea autorităților civile maghiare o atitudine ostilă față de

²⁰ Păiușan, 1993: 136.

²¹ Păiușan, 1993: 138-139.

²² Păiușan, 1993: 146.

²³ Lazăr, 2009:74-75.

²⁴ Dudaș, 2014: 95.

populația românească. Persecuțiile autorităților sârbe față de fruntașii români, respectiv atitudinea promaghiară din comitatul Carașului au făcut ca aceștia să solicite intervenția Consiliului dirigent de la Sibiu.

Ca ofițer de legătură între armata română din Transilvania și trupele franceze și sârbe din Banat a fost trimis maiorul Dumitru Oancea, care a activat aici în perioada martie-aprilie 1919. Acesta a avut numeroase întâlniri atât cu reprezentanții armatei franceze, cât și cu lideri români din Lugoj și Timișoara și cu fruntașii comunității șvabe. Și în rândul acestora erau mai multe curente, unul filomaghiar, altul filoromân. Acesta din urmă câștigă deoarece în acel moment opțiunile erau între republica bolșevică a lui Bela Kun din Ungaria și perspectiva acoperirii de către șvabi a unei părți din despăgubirile de război datorate de Ungaria și garanția că în statul român își vor putea exercita drepturile și își vor putea menține identitatea culturală.

În timp ce la Paris se desfășurau lucrările conferinței de pace, armata română elibera complet Transilvania, la 1 mai 1919 linia de demarcație dintre armata română și cea maghiară stabilindu-se pe Tisa. În comitatul Caraș-Severin autoritatea civilă era preluată de români. În 18 mai 1919 armata română intra în Arad, în 23 mai un detașament sosea la Lugoj, două zile mai târziu dr. George Dobrin fiind instalat în funcția de prefect al comitatului Caraș-Severin²⁵. Trupele franceze se retrag din regiune pe parcursul lunii iulie 1919, iar armata română își continuă înaintarea în Banat după 22 iulie. Demersurile pentru preluarea administrației se făcuseră încă din mai, iar autoritățile sârbe, știind că vor trebui să evacueze în scurt timp regiunea, au confiscat numeroase bunuri din fabrici, instituții de stat și private pe care le-au trimis în Serbia, considerându-le despăgubiri de război²⁶. În 27 iulie trupele sârbe au părăsit Timișoara, iar a doua zi dr. Aurel Cosma este instalat prefect al comitatului Timiș. În 3 august armata română este primită de timișoreni. La sărbătoare au participat și prim-ministrul I. C. Brătianu și Ștefan Cicio Pop, membru în Consiliul dirigent și fost președinte al Consiliului Național Român Central.

Șvabii aleseseră în cele din urmă să se alăture statului român, astfel că în urma adunării lor generale din 10 august 1919 s-a hotărât susținerea unității Banatului și alipirea acestuia României. Un argument era că în cadrul statului român vedeau „asigurată dezvoltarea liberă a sentimentului nostru poporal, folosirea liberă a limbii noastre materne și dezvoltarea liberă a acestora pe terenul politic, cultural și economic”²⁷. La fel, slovacii se vor declara și ei de partea unirii cu statul român.

În cursul anului 1919 avuseseră loc în întreg Banatul adunări naționale care reconfirmau decizia de unire cu România. În 18 mai la Caransebeș, în 10 iulie la Lugoj, apoi în 10 august la Timișoara, locuitorii strânsi în număr mare își exprimau încă o dată hotărârea de a deveni parte a României Mari. În moțiunea făcută publică atunci se spunea:

---

²⁵ Păiușan, 1993: 170.

²⁶ Păiușan, 1993:175.

²⁷ Muntean, 1992: 341.

„1. Declarăm unirea pe veci a întregului Banat cu statul român sub sceptrul dinastiei române. [...]

4. Luăm cu mulțumire la cunoștință de hotărârea Suveranului nostru și a sftenicilor săi de a impune tuturor respectarea drepturilor istorice, teritoriale și suverane ale statului și neamului românesc.

5. Pretindem respectarea tratatului de la 4 august 1916 încheiat de către Regatul României cu marile puteri aliate, pretindem întreaga provincie Banat, cu hotarele sale naturale, Dunărea, Tisa și Mureșul, protestăm prin urmare contra oricărei încercări de schimbare arbitrară a hotarelor României Mari²⁸.

Ultima parte a anului 1919 a fost în continuare tensionată, cele două țări vecine încercând să obțină o cât mai mare satisfacere a doleanțelor lor.

Banatul la Conferința de Pace de la Paris

Despre Conferința de Pace de la Paris s-a scris mult și s-a comentat mult, atunci și mai târziu. Ne vom referi pe scurt doar la discuțiile care s-au purtat despre Banat. Din delegația română de la Paris au făcut parte și cărturari bănățeni de frunte precum: Ioan Sârbu, Avram Imbroane, Sever Bocu, protopopul George Popovici, Traian Vuia, Caius Brediceanu. România a revendicat întreaga regiune, aducând mai multe argumente. Un argument era cel statistic, populația românească fiind una dintre cele mai numeroase, 37,5%. Regatul sârbo-croato-sloven revendica vestul Banatului unde sârbii erau majoritari. De asemenea, a fost amintită și proveniența din regiune a unora dintre marii cărturari sârbi. Cifrele utilizate de ambele părți proveneau de la recensământul din 1910 și fiecare încerca să manipuleze datele în favoarea sa.

Apoi s-au avut în vedere argumente geografice și istorice. Pentru securitatea statului român, frontierele naturale pe Dunăre și Tisa erau cele mai indicate. De cealaltă parte, frontiera la porțile Belgradului era de neacceptat, indiferent de promisiunile românești că nu se vor construi amplasamente militare. Argumentul istoric se referea nu doar la unitatea teritorială de-a lungul timpului, ci și la faptul că românii erau singurii locuitori autohtoni, toți ceilalți fiind colonizați de către Imperiul Habsburgic în secolele precedente.

Partea sârbă susținea că și românii veniseră în secolul al XVIII-le, alături de maghiari și germani. Din punct de vedere economic, partea românească vedea regiunea ca un sistem integrat capabil să se autosustină, cu sisteme de comunicație care, în caz de divizare, vor fi întrerupte și astfel se vor genera pagube economice. Partea sârbă considera că vestul Banatului, de câmpie, ar oferi resursele agricole necesare Serbiei, care avea în cea mai mare parte zonă montană. O comisie de opt experți s-a întrunit de mai multe ori, s-au făcut și verificări pe teren pentru a hotărî modul în care vor fi trasate frontierele între România, Serbia și Ungaria. Negocierile dintre celelalte state au determinat ca pozițiile unor delegați față de problemele teritoriale din regiune să se schimbe de multe ori. De asemenea, a existat o intensă propagandă a tuturor părților, făcută în presă și prin publicarea unor broșuri în care se aduceau în fața publicului argumentele fiecărui stat²⁹.

---

²⁸ Lazăr, 2009: 200

²⁹ Moscovici, 2013: 420-422.

Una dintre aceste lucrări îi aparține lui Sever Bocu, *La question du Banat. Roumains et Serbes*.³⁰ În această lucrare se regăesc argumentele celor două părți, cele prezentate și în memoriile oficiale. Se atrăgea atenția asupra faptului că celor 284000 de sârbi bănățeni li se opuneau 1300000 de nesârbi care doreau unirea cu România, dintre aceștia 592000 fiind români. De asemenea, era menționat și faptul că doar România, dintre toate țările din zonă, acorda drepturi și libertăți egale tuturor cetățenilor. Cât privește suferințele și pierderile cauzate de război, este recunoscut faptul că acestea au fost mari de ambele părți, dar România suferise și ocupația militară germană și nu de la ea a pornit războiul. Am prezentat doar una dintre lucrări, acestea fiind numeroase, mai mult sau mai puțin bine argumentate, care încercau să sensibilizeze opinia publică în favoarea unei părți. Autori ai unor asemenea lucrări au fost și Traian Lalescu, George Mironescu. O conferință a susținut și Nicolae Lupu³¹. Și de partea sârbă a alcătuit asemenea publicații și a dezvoltat acțiuni de susținere, precum cele ale lui Vuk Primorac, Dušan Tomić, colonelului Božidarović etc.³²

În cele din urmă Raportul final al comisiei a apărut în 6 aprilie 1919. În 23 mai acesta ajunge la Consiliul miniștrilor de externe, care îl înaintea. ză peste o lună Consiliului suprem. În 21 iunie acesta ia hotărârea divizării Banatului. Cea mai mare parte îi va reveni României, o parte din sud-vest, Serbiei, iar un mic teritoriu din nord-vest, cu populație majoritară maghiară, va aparține Ungariei.

Figura nr. 1: Divizarea Banatului

Sursa: <https://cersipamantromanesc.wordpress.com/2017/06/27/cum-a-fost-trasata-granita-romano-sarba-in-1919-1920/>, (accesat 28.12.2017).

³⁰ Bocu, 1919.

³¹ Moscovici, 2013:423.

³² Moscovici, 2013:432-433.

Serbia semnează Tratatul de la Saint Germain în 5 decembrie 1919, urmată în 9 decembrie de România. În anii următori au mai fost făcute câteva ajustări teritoriale, s-au făcut schimburi de localități, s-au corectat unele situații legate de trasarea frontierei. Astfel, în 1920 s-a semnat la Sèvres Tratatul frontierelor, apoi în 1921 la Convenția de Alianță Defensivă dintre România și Regatul sârbo-croato-sloven s-a stabilit formarea unor comisii pentru analiza situațiilor din teren, iar în 1923 s-a semnat Protocolul de la Belgrad care avea și el prevederi legate de rectificările frontierei.³³ În urma acestuia se va definitiva granița comună. Mulți fruntași români au criticat în toată această perioadă politica Bucureștiului care a abandonat Banatul și a permis împărțirea lui. În același timp se forma Mica Antantă (cu Regatul sârbo-croato-sloven și Cehoslovacia), aveau loc întâlniri ale reprezentanților celor trei state, astfel încât problemele să fie rezolvate amiabil, pe cale diplomatică.

Concluzii

Cercetările și comentariile legate de Primul Război Mondial și toate evenimentele care au urmat vor fi în continuare numeroase. Anii 1918-1919 au fost marcați de incertitudine, de epuizare, de entuziasm național și de violență. Evenimentele se derulau cu rapiditate, situația schimbându-se de la o zi la alta. Grupurile naționale activau pentru atingerea obiectivelor proprii care pentru români și sârbi însemnau integrarea Banatului în statul național. Fiecare avea o altă agendă, astfel aproape concomitent având loc Marea Adunare de la Alba Iulia care decidea unirea Banatului cu România și Marea Adunare de la Novi Sad care decidea unirea cu Serbia. A mai existat și acea Republică bănățeană, independentă sau autonomă care nu ținea seama de dorințele celor două mari grupuri etnice din regiune. Armatele care aveau rolul de a păstra ordinea și stabilitatea nu au fost neutre, fie din simpatii personale, ca în cazul unor francezi, fie datorită politicii guvernamentale, în cazul armatei sârbe. Și România, și Serbia revendicau întreg Banatul, aducând argumente statistice, economice, istorice, culturale. O divizare exclusiv pe principiul etnic era imposibilă datorită mozaicului etnic din teren. În urma Conferinței de pace de la Paris Banatul a fost împărțit între cele trei state naționale vecine, cea mai mare parte revenindu-i României. Frontierele stabilite atunci s-au păstrat până astăzi Bineînțeles că aspectul etnic al regiunii s-a modificat de atunci în favoarea populației majoritare din noile state, dar s-a păstrat și acea identitate „bănățeană” de care toți locuitorii sunt foarte mândri.

---

³³ Dudaș, 2014: 132-133,

Referințe

- Bjelica, Slobodan (2015) Istoriografia sârbească despre divizarea regiunii', în *Istoria Banatului. Studii privind particularitățile unei regiuni transfrontaliere*, coordonator Victor Neumann, București: Editura Academiei Române, pp. 556-576.
- Bocou, Sévere (1919) *La question du Banat. Roumains et Serbes*, Paris: Imprimerie Generale Lahure.
- Dudaș, Vasile (2014) *Banatul în anii primei conflagrații mondiale*, Timișoara: Editura David Press-Print.
- Dudaș, Vasile (2015) 'Românii, sârbii și maghiarii în timpul Primului Război Mondial. Unirea Banatului cu România.' în *Istoria Banatului. Studii privind particularitățile unei regiuni transfrontaliere*, Neumann, Victor (coord.) București: Editura Academiei Române, pp. 522-555.
- Dudaș, Vasile (1996) *Voluntarii Marii Uniri*, Timișoara: Editura Augusta.
- Lazăr, Dan (2009) *România și Iugoslavia în primul deceniu interbelic: relații politico-diplomatice (1919-1929)*, Iași: Editura Universității Alexandru Ioan Cuza.
- Moscovici, Ionela-Felicia (2013) *la France et le Banat entre 1916-1919, les convulsions de la guerre et de la paix* [online], (accesat 22.08.2017, <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-01089688/document>).
- Munteanu, Ioan (1994) *Mișcarea națională din Banat 1883-1918*, Timișoara: Editura Antib.
- Munteanu, Ioan; Zaberca, Vasile Mircea; Sârbu, Mariana (1992) *Banatul și Marea Unire: 1918*, Timișoara: Editura Mitropoliei Banatului.
- Njegovan, Drago; Milin, Miodrag, 'Banatul, Bacica și Barania în anul 1918. Unirea cu Serbia', Neumann, Victor (coord.) *Istoria Banatului. Studii privind particularitățile unei regiuni transfrontaliere*, București: Editura Academiei Române, pp. 507-521.
- Păiușan, Radu (1993) *Mișcarea națională din Banat și Marea Unire*, Timișoara: Editura de Vest.
- Zamfir, Zorin; Banciu, Jean (1995) *Primul Război Mondial*, București: EDP.